

1914-1915 YILLARINDA KAFKAS CEPHESİ'NDE YAŞANAN ASKERÎ OLAYLARIN TÜRK BASININDAKİ YANKILARI*

THE REPERCUSSIONS IN TURK PRESS OF THE MILITARY OCCURRENCES WHICH LIVED IN THE CAUCASUS FRONT IN 1914-1915

Yrd. Doç. Dr. Selçuk Ural**

Kafkasya Cephesi, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ni askerî, siyasî, ve sosyal sonuçları itibarıyla derinden etkileyen cephelerin başında gelmektedir.

Kafkasya, Osmanlı Devleti'nin doğu sınırlarının güvenliği açısından son derece önemli bir yere sahipti. Zira I. Petro ile birlikte Rusya, bir yandan reformlar sayesinde gelişirken¹, diğer yandan da sıcak denizlere ulaşip bir dünya imparatorluğuna dönüşmek için iki güzergâh belirledi: Bunlardan ilki Balkanlar, ikincisi ise Kafkasya idi. Rusya, Balkanlar'da Slav kökenli milletleri Pan-Slavizm ideali etrafında birleştirdiği gibi gelişen siyasî ve askerî olaylardan da yararlanarak bu milletlerin ulusal devletlerini kurmaları ve böylece Osmanlı Devleti'nden ayrılmalarını sağladı². Bunun sonucunda Osmanlı Devleti Balkanlar'da büyük toprak ve siyasî güç kaybına uğradı. Fakat aynı zamanda Rusya'nın da sıcak denizlere inmesi imkansız hale geldi. Çünkü bağımsızlığını

* 4-6 Ekim 2004 Tarihinde Bütün Yönleriyle Sarıkamış Sempozyumu'nda "Sarıkamış Harekâtı'nın İstanbul Basını'ndaki Yankıları", adıyla sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

** Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kars/Türkiye sural25@hotmail.com.

¹ Kezban ACAR, Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimi'ne Kadar Rusya Tarihi, Ankara 2004, s.123-124.

² Geniş bilgi için bkz: İlber ORTAYLI, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul 2005, s.59-87; Kemal H. KARPAT, Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk, Çev: Recep Boztemur, Ankara 2004, 85-128; Yusuf AKÇURA, Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Devri (18. ve 19. Asırlarda), Ankara 1988, s.17.

kazanan Balkan devletleri, İngiltere, Fransa ve Avusturya-Macaristan'ın Doğu Akdeniz ve Balkan politikaları sayesinde zamanla Rusya'nun güdümünden çıkarak Balkanlar'da denge politikasının bir parçası haline geldiler.

Avrupa'nın büyük devletlerinin çeşitli engellemeleri yüzünden Balkanlar üzerinden sıcak denizlere inmesinin uzun zaman alacağını anlayan Rusya, yönünü Kafkasya'ya çevirdi. Bölge üzerindeki Türk-Rus mücadelesi devamlı surette Osmanlı Devleti'nin aleyhine gelişti. Osmanlı Devleti kaybedilen savaşlara bağlı olarak Anadolu'nun doğal uzantısı durumunda olan Ahılkelek, Ahıska ve Elviye-i Selâse'yi (Kars-Ardahan-Batum Sancakları) terk etmek zorunda kaldı³.

Adı geçen üç bölgenin ele geçirilmesi Rusya'nın Anadolu kapılarına dayanmasına yol açtı. Artık Akdeniz'e inmek an meselesiydi. Rusya, ele geçirdiği yerlerde kalıcı olmak için öncelikle nüfus dengesini kendi lehine değiştirmeye çalıştı. Asırlardan beri Türk vatanının asli parçası olan Elviye-i Selâse'nin Türk ahalisi çeşitli askerî ve ekonomik yaptırımlara maruz bırakılarak, göçe zorlandı. Türk göçü şehirlerin sosyal ve ekonomik yapısını son derece olumsuz etkiledi. 1878'de Kars şehir merkezinde 35.000 Türk yaşarken bu sayı zaman içerisinde üç binlere düştü. Göçe bağlı olarak adı geçen bölgelere Malakanlar, Gürcüler ve Ermeniler yerleştirildi. Ermenilerin güney Kafkasya ve Doğu Anadolu'yu içine alacak şekilde büyük Ermenistan kurma hayalleri doğrultusunda yaptıkları katliamlar göç sorununun başka bir cephesini teşkil etmekteydi⁴.

Rusya, Akdeniz'e inebilmek için bölgeyi 40 yıl boyunca tam bir kışlaya dönüştürdü. Şehirlerin Türk dokusunu ortadan kaldırmak için Rus mimarisi esas alınarak yeni binalar inşa edildi. Yeni garnizonlar ve yollar yapıldı. Kafkasya'daki birlikler taarruz harekâtına uygun şekilde takviye edildi. Kars ve Sarıkamış, Güney Kafkasya demiryolu ağına bağlandı. Böylelikle Rus ordusunun ihtiyaç duyduğu asker ve malzeme kısa sürede nakledilecekken Osmanlı ordusu çetin bir coğrafyayı kara yoluyla aşmak zorunda kalacaktı⁵.

³ Geniş bilgi için bkz: Akdes Nimet KURAT, Türkiye ve Rusya, Ankara 1990, s.65-91; Enver Ziya KARAL, Osmanlı Tarihi, VIII, Ankara 1983, s.66.

⁴ Bkz: Arşiv Belgelerine Göre Kafkasya'da ve Anadolu'da Ermeni Mezalimi, I, (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını), Ankara 1995, s.49-332

⁵ Kâzım KARABEKİR, Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I, İstanbul 1994, s.123-128.

Türk-Rus mücadelesinin son safhası Türk donanmasının 29 Ekim 1914'te Rus limanlarını bombalamasıyla başladı. Rus Hükümeti'nin ilk tepkisi Rus büyükelçisi ve konsolosluk çalışanlarına İstanbul'dan ayrılmalarını emretmek oldu. Sabah gazetesinde çıkan "Daire-i Talak" adlı baş makede Rus büyükelçiliğinin İstanbul'dan ayrılışını diğer devletlerin izleyeceği belirtilerek bu gelişme İtilaf Devletleri ile Bâb-ı Âlî arasındaki ilişkilerin kesilmesinin habercisi olarak yorumlandı⁶. Rus Hükümeti'nin ikinci hareketi ise 2 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilanı anlamına gelen Çar'ın beyannamesini yayınlamasıydı. Çar II. Nikola, beyannamede Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden silineceğini ve İstanbul'un mutlaka ele geçirileceğini vaat etmekteydi. İkdam başyazarı Ahmet Cevdet Bey tarafından kaleme alınan "Çarın Beyannamesi Münasebetiyle" adlı makede şu hususlara yer veriliyordu:

"...Çarın –kendi itiraftıyla sabit olduğu gibi- Rusya'nın haklarımızda hüsnü niyet beslemeyeceği aşikar idi. Türklerin en büyük hasmı olan bir milletin hükümdarı sıfatıyla Çarın bize karşı hasımlığını olduğu gibi ilan etmesi tabiidir. Beyannamenin Türkiye'nin harb-i umûmiye müdahalesinin Karadeniz mesele-i tarihîyesinin halline yol açtığına dair olan fikerası bilhassa şayan-ı dikkattir. Bizzet Rus Çarı'nın bu hakikati itiraf eden beyannamesi bizim için pek ziyade işe yarayacak bir vesika hükmündedir. Evet pek doğru, Rusların ta Deli Petro zamanından beri Türkiye'ye karşı besledikleri makâsıd-ı hasmane Çar'ın beyannamesinde şimdi tekrar eylediği bu cümlede tamamen mündemcidir. Osmanlı tarihini şöylece gözden geçirenler bile bu mesele hakkında Rusların siyaseten oynamak istedikleri oyunları ve yapmaya çalıştıkları desiseleri ispat edecek vakaya ve muahedata tesadüf ederler. Ruslar,

⁶ Sabah gazetesinde "Rusya Sefiri" başlığıyla çıkan haberde Rus büyükelçilik heyetinin gidişi hakkında şu bilgilere yer veriliyordu: "Rusya sefiri Mösyö Dögris dün akşam şimendüferle şehrimizden müfâreket etmiştir. Rus sefaretinin ve konsolosunun bil-umûm erkân ve memurini de birlikde gitmişlerdir. Trenin saat yediyi yirmi geçerek harekete mukarrer bulunduğundan sefir ve diğer memurin bir az evvel Sirkeci İstasyonu'na gelmişler ve katarı rabt olunan hususi vagona ahz-ı mevkii eylemişlerdir. Teşrifat memurlarından Fuad ve Sadaret tercümanı Esad Beyler ile Polis Müdür-i Umûmîsi Bedri Bey istasyona bil-azime Mösyö Dögris'e lazime-i teşyî' ifa eyledikleri gibi İran sefiri, Amerika sefaretî müsteşarı, İtalya, İngiltere, Fransa, Belçika sefaretî tercümanları da merasim-i teşyî'de hazır bulunmuşlardır. Memleketimizde bulunan Rus tebaasının temaşşuyat-ı umuru İtalya Sefaretî'ne tevdi olunmuştur..." (SABAH, 19 Teşrin-i evvel 1330/ 1 Kasım 1914, Nr: 9024).

Türklerle daima bu maksâd uğrunda harb etmişler, fakat bunu gizleyerek ortaya vesile-i harb olmak üzere daima başka sebepler –memalik-i Osmaniye'deki Hıristiyanların muhlisi gibi- çıkarmayı unutmamışlardır. Mamafih Çarın beyannamesinde zikredilen bu cümle, bundan evvelki cümlerin ihtiva eylediği ahvalin reddi için kafidir. Çünkü yalnız bu cümle ispat eder ki, Ruslar bu defada islâfdan mevri's addeyledikleri vâz'iyed mucibince İstanbul'u ele geçirmek, boğazları açtırmak, Karadeniz'e tamamen sahip olduktan başka Akdeniz'de de bir hisse-i hakimiyet teminine çalışmak ve kendilerine en büyük bir düşman farz ettikleri Türkiye'yi büsbütün müzhal edebilmek amalini takipten bir türlü vazgeçmemişlerdir... Mevcut beyannameye Türkler, İslavlar için zalimkâr olmak üzere beyan ediliyor. İslavlara fenalığın Türkler değil en ziyade Çar Hükümeti tarafından yapıldığını ispat eden şahitler meydandadır. Biçare Lehler ile zavallı Ukraynalıların uğradıkları telefâtı der-hatır etmemek kabil midir?...”⁷.

Beyanname esas alınarak makalede üç önemli hususa vurgu yapılmaktadır. Birincisi, Çar ve hükümeti Karadeniz Olayı'nı Dünya Savaşı'na bir müdahale olarak görmekteydi ve bu durum mutlak surette Rusya'nın tarihi çıkarları doğrultusunda değerlendirilecekti. Rusya'nın I. Petro'dan beri Osmanlı Devleti'ne karşı beslediği düşmanlık beyanname vesilesiyle resmî olarak dile getirildi. Son husus ise geçmişte asıl amaçlarını gizlemek için çeşitli bahanelerin arkasına saklanan Rusların bu defa buna gerek görmeden doğrudan doğruya boğazları ve İstanbul'u ele geçirmek istediklerini dünya kamuoyuna açıklama cüretini göstermiş olmalarıdır.

Rus basını da beyannameye destek çıkararak Türkiye'ye karşı kesin bir zafer kazanacaklarını iddia etmekteydi. Rusya'nın büyük şehirlerinde büyük gösteriler yapılarak İstanbul ideali topluma mal edilmeye çalışılıyordu. Benzer bir ruh hali Türkiye'de de vardı. Almanya'nın yardımıyla Rusya'nın yenileceği inancı İttihat ve

⁷ İKDAM, 25 Teşrin-i evvel 1330/ 7 Kasım 1914, Nr: 6363; Sabah gazetesinde “Politikamızda Tebeddül Yokdur” adıyla çıkan baş makalede ise Osmanlı Devleti'nin Karadeniz olayına kadar tarafsızlığını hiçbir şüpheye mahal bırakmadan koruduğu, üstelik bunun iki devlet arasında bir savaşa yol açmaması için Türk yetkililerin Petersburg ve Londra'da çaba sarf ettiği, buna karşın Rusya'nın Anadolu'daki emellerine ulaşmak için olayı savaş bahanesi olarak kabul ettiği vurgulanıyordu (SABAH, 20 Teşrin-i evvel 1330/ 2 Kasım 1914, Nr: 9025).

Terakki Fırkası'nda, genç subaylarda, aydınlarda ve din adamlarında fevkalade yüksekti. Ruslar, savaşı imparatorluklarını genişletmenin aracı, Türkler ise "ölüm-kalım" mücadelesi olarak görüyorlardı⁸.

Türk basını bir yandan kendi yazarları, diğer yandan yabancı gazetelerden yapılan alıntılarla resmi tezi haklı çıkaracak yayınlar yapmaktaydı. Örneğin Sabah gazetesinde Viyana ve Berlin kaynaklı haberlerin derlenmesinden oluşturulan "Türkiye-Rusya" başlıklı yazıda Karadeniz Olayı, Türk- Rus savaşının bir nedeni değil aksine, geçmişi eskiye dayanan ve daima Türkiye'nin aleyhine gelişen siyasî ve askerî ilişkilerin beklenen bir sonucu olarak gösteriliyordu. Habere kaynaklık eden Neue Freie Presse gazetesine göre Karadeniz Olayı'nın Türkiye'nin lehine sonuçlanması çok önemli bir gelişmeydi. Yıllardan beri İngiltere ve Rusya tarafından üzerine paylaşılma hesaplarının yapıldığı Türkiye son dönemde ordusunu ve donanmasını modernleştirerek bu devletlere karşı siyasî varlığını koruyacağını açıkça ortaya koymuştur. Son olarak gazete Karadeniz Olayı'nın bir nefsi müdafaa olduğunu kamuoyuna duyuruyordu⁹.

4 Kasım 1914'tei Sabah'ta çıkan "Mücahedemiz" adlı baş makalede ise Rusların çok ciddi şekilde Türkiye aleyhine hazırlık içinde olduğuna yer veriliyordu. Makaleye göre; Rusların Karadeniz'deki girişimlerinin hemen ardından Kafkasya'da harekete geçmeleri tesadüfle açıklanamazdı. Yine İngiliz ve Fransız donanmasının Çanakkale boğazının önüne gelerek demirlemesi ve Türk istihkâmlarına ateş açması geçmişte verdikleri sözlere ne derece sadık olduklarını gösterdiğini ve hatta bu şekilde gizli emellerinin açığa çıktığı savunuluyordu¹⁰.

Basında İtilaf Devletleri'nin Türkiye hakkındaki planlarını ortaya koyan yazılara da yer verilerek savaşa tam zamanında girildiği tezi savunulmaya başlandı. 8 Kasım 1914'de İkdam gazetesinde "Düşmanların Tasavvurâtı" başlığıyla çıkan başmakalede;

Osmanlı Devleti'nin düşmanlarının sessizce riya peçesi altında Türkiye'yi parçalamak ve perişan etmek için planlar yaptıklarının ortaya çıktığı, tarafsızlık bir yana onların her arzusu yerine getirilse dahi yine haince düşüncelerini uygulamakta kararlı oldukları belirtildi. İtilaf Devletleri planları gereği Romanya'ya kendi emellerine göre hareket

⁸ KURAT, Türkiye ve Rusya, s.246-252.

⁹ SABAH, 20 Teşrin-i evvel 1330/ 2 Kasım 1914, Nr: 9025.

¹⁰ SABAH, 21 Teşrin-i evvel 1330/ 4 Kasım 1914, Nr: 9027.

etmek şartıyla Avusturya'nın Romenlerle meskun vilayetlerini terk edeceklerdir. Romanya ise Moldavya'nın doğusunu Rusya'ya bırakacaktır. Sırbistan ile Karadağ kendilerine komşu bulunan ve Slavlarla meskun olan yerleri aralarında paylaşacaklardır. Arnavutluk, Yunan ve Sırbistan'ın olacaktır. Avlonya ile Avusturya'ya ait topraklar İtalya'ya terk edilecek ve İtalya Bahri Sefid'deki on iki adayı Yunanistan'a teslim edecektir. Rusya Hükümeti, Galiçya ile bütün Anadolu'yu zaptedecektir. Türkiye'nin Arabistan'daki vilayetleri ile Almanya'nın bütün sömürgeleri İngiltere'ye terk olunacaktır¹¹.

II. Nikola'nun beyannamesine karşılık Osmanlı Hükümeti'nin beyannamesi 12 Kasım 1914'de İkdâm'da, ertesi günde Sabah'ta yayımlandı. Beynamede donanmanın Rus limanlarını bombalaması nefsi müdafaa gibi gösterilerek, Rusların tacizine karşılık verildiği iddia ediliyordu. Aslında beyanname o güne kadar kamuoyunu yönlendirmek için ortaya koyulan düşüncelerin resmileştirilmesinden başka bir şey değildi¹².

Savaşın başlamasıyla Kafkas Cephesi, Türk-Rus mücadelesinin kilit noktasını meydana getirecekti. Çünkü her iki devletin beklentileri bu cephede elde edilecek başarıya bağlıydı. Bu yüzden Osmanlı Devleti ve Rusya kıyas kabul etmez şartlar altında büyük ve yeni bir mücadeleye girişeceklerdi. Taraflardan herhangi biri yapacağı kapsamlı bir harekâtı başarıya ulaştırması durumunda karşı tarafı oldukça zor durumda bırakabilecekti. Osmanlı Devleti'nin böyle bir harekâtı barışıyla sonuçlandırması halinde elde edeceği kazançları şöyle sıralamak mümkündür:

1- 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın yol açtığı kayıplar telafi edilecek; Elviye-i Selâse'nin dışında Ahıska, Ahılkelek ve hatta Güney Kafkasya ele geçirilebilecek ve belki de Türkistan Türkleri'ne bağımsızlık yolu açılacaktı¹³.

¹¹ İKDAM, 26 Teşrin-i evvel 1330/ 8 Kasım 1914, Nr: 6364.

¹² Rusya ile savaş daha önce başladığı göz önüne alındığında harp ilanının 11 Kasım'da kamuoyuna duyurulması Osmanlı Hükümeti'nin kendisini saldıran değil, savunmada kalan taraf olarak göstermek istemesinden kaynaklanıyor olması kuvvetle muhtemeldir (İKDAM, 30 Teşrin-i evvel 1330/ 12 Kasım 1914, Nr: 6368; SABAH, 31 Teşrin-i evvel 1330/ 13 Kasım 1914, Nr: 9036).

¹³ Enver Ziya Karal, Elviye-i Selâse'nin kurtarılmasını Doğu Anadolu vilayetlerinin savunmasını sağlayan bir unsur olarak gerçekçi bulurken, diğer hususları hayal ürünü olarak nitelemekteydi (Enver Ziya KARAL, Osmanlı Tarihi, IX, Ankara 1996, s.414)

2- Kırk yıllık dönem içerisinde başka yerlere göç etmek zorunda kalan bölge Türklerinin eski yurtlarına dönmeleri ve ocaklarını yeniden şenlendirmeleri mümkün olacaktı.

3- Kesin bir zaferle Rusya savaşı dışına itilecekti. Böylece asırlardan beri süre gelen mağlubiyet sürecine son verilecek ve Türk Milleti'nin kendine olan güveni yeniden tesis edilecekti.

4- Rusya'nın yenilmesi aynı zamanda yıllardır Türk devletinin başına bela olan Ermeni komiteleri ve çetelerinin susturulmasına imkan verecekti.

5- Osmanlı Devleti, Güney Kafkasya üzerinde kaybettiği nüfuzu tekrar kazanacaktı.

6- Rusya savaşı dışına itildikten sonra Irak ve Suriye Cepheleri'nde İngiltere ile daha rahat mücadele edilebilecekti.

Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni dize getirmesi durumunda elde etmeyi umduğu kazançları İkdâm gazetesinin 17 Ekim 1914 tarihli nüshasında “**Rus Hülyası**” adıyla çıkan baş makalede görmek mümkündür. Makalede Rus Hükümeti'nin önde gelen isimlerinden Prens Lazarof'un bir beyanatına yer verildi. Prens Lazarof'un fikrine göre “Şark Sorunu” Türk Sorunu demektir. Rusya, Boğaziçi'ni ele geçirince bu sorun da kendiliğinden halledilmiş olacaktır. Buna göre İstanbul tarafsız şehir statüsünü sokulurken, Ayasofya da kiliseye çevrilecekti. Çanakkale'de istihkamlar yıkılarak boğazlar her devlete açılacak, Van'dan Trabzon'a kadar olan Doğu Anadolu vilayetleri Rusya'nın hakimiyetine girecek, adı geçen bölgede Ermenilere özerklik verilerek Ermeni Sorunu da çözüme kavuşturulmuş olacaktır¹⁴.

Prens Lazarof'un beyanati esas alındığında, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı başlattığı yeni mücadelede birden fazla misyonu üstlendiği görülmektedir. Her şeyden önce Rusya mücadeleyi bir Müslüman-Hıristiyan rekabeti haline sokarak Hıristiyanlık adına fedakarlıkta bulunacağına ima etmektedir. Ayasofya'nın kiliseye çevrileceği vaadi mücadelenin dinî yönüne ortaya koyuyordu. Bu arada Şark Sorunu kapsamında Ermenilerin özerkliğe kavuşturulacağı belirtilerek Avrupa kamuoyunun Hıristiyanlık duyguları okşanmaya çalışılıyordu. Boğazların açılacağı ifadesiyle de müttefiklerinin ekonomik ve siyasî kaygıları giderilmesi amaçlanıyordu. Başka bir deyişle boğazların Rusya tarafından işgali İngiltere ve Fransa'nın çıkarlarını

¹⁴ İKDAM, 4 Teşrin-i evvel 1330/ 17 Ekim 1914, Nr:6342.

zedelemeyecekti. Prens Lazarof son olarak Rusya'nın millî hedeflerini de ortaya koyuyordu. Her ne kadar Trabzon'dan Van'a kadar olan doğu vilayetlerinin işgali öngörülse de adı geçen yerleri işgal ettikten sonra Rusya'yı batıda İskenderun ve doğuda Basra Körfezi'ne inmekten alı koyacak bir kuvvet bulunması imkansızdı. Buna göre Kafkas Cephesi; Doğu Anadolu'nun işgalinden sonra bir kolun İskenderun üzerinden Akdeniz'e, diğer kolun Dicle-Fırat havzasından Basra Körfezi'ne inmenin ve son olarak Trabzon'un işgaline bağlı olarak kıyı yoluyla İstanbul'a uzanmanın anahtarı durumundaydı¹⁵.

Ruslar, hedeflerine ulaşmak için ordularının dışında ikinci bir güce daha güveniyorlardı ki, o da Ermeniler idi. Ahmet Cevdet Bey'e göre; Ruslar, Vilâyat-ı Şarkıye'yi Ermenilere muhtariyet vermek için değil, bizzat ilhak etmek için istiyorlardı. Arzularına ulaşmak için de Ermenileri uzun zamandan beri çeşitli yollarla yanlarına çekmeye çalışıyorlardı. Balkan Savaşları sırasında Duma'da Ermeni sorununu ele alan milletvekillerinin muhtariyet veya ıslahat yerine Doğu Anadolu vilayetlerinin - Ermenileri kurtarmak adına- ilhakını savunmaları sorunu ne şekilde algıladıklarını ve çözüme kavuşturmak istediklerini gösteriyordu. O günlerde Rus basını da Ermenilerin mutluluğuna zemin hazırlayacağı iddiasıyla ilhak lehinde yayınlar yapmışlardı. Yazar, Rusların geçmişte yaptıkları göz önünde bulundurularak Osmanlı Hükümeti'nden gerekli önlemleri almasını istiyordu¹⁶.

Ruslar, gerek cephedeki kuvvet durumu, gerek mevsim şartları ve gerekse Avrupa cephesinin önemini göz ardı ederek muhtemelen Karadeniz Olayı'nın intikamını almak düşüncesiyle Kafkas Cephesi'nde Kasım ayı başında baskın tarzında bir harekât başlattı¹⁷. Rus kuvvetleri 2 Kasım'da cephenin tamamı yerine Karaorgan, Oltu ve Kağızman'da hududu geçerek bölgesel taarruza geçti. 4 Kasım 1914 tarihli Genel Karargâh bildirisinde Rusların hudut civarındaki mevzilerini tahkime başlamalarına rağmen Karakilise ve İşhan bölgelerinden geri atıldığı, bu başarının askerinin şevk ve cesaretini artırdığı belirtiliyordu.¹⁸.

Cephede mücadele başlarken geçmiş dönemlerden ders alınarak cephe gerisinde ordunun ve milletin zor duruma düşmemesi ve hatta yeni ihanetlere

¹⁵ KARAL, Osmanlı Tarihi, IX, s.415.

¹⁶ İKDAM, 4 Teşrin-i evvel 1330/ 17 Ekim 1914, Nr:6342.

¹⁷ İKDAM, 19 Teşrin-i evvel 1330/ 1 Kasım 1914, Nr:6357.

¹⁸ İKDAM, 23 Teşrin-i evvel 1330/ 5 Kasım 1914, Nr:6361.

uğramaması için bir takım önlemler alındı. İkdam gazetesinde “Ahalimizin Kulaklarında Küpe Olsun” başlığıyla çıkan makalede hükümetin aldığı önlemlerden önemli olanlara yer verilerek bunlara göre hareket edilmesi tavsiye ediliyordu:

“Hükümetimiz ahval-i fevkaladeye göre fevkalade tedbirler ittihazından geri durmuyor. Buna zaten muntazır idik, şimdi mevki-i icraya konulduğunu görmekte olduğumuz için son derece müteşekkirimiz. Çünkü geçen muharebeler esnasında gösterilen kayıtsızlıkların yüzünden çektiğimiz acıları unutmadık. O muharebeler esnasında kavaid-i idariyenin hiç birine riayet edilmemiş idi. Çünkü o hususta vukuşlar mahdud idi. O zamanın kayıtsızlıklarından çekilen ziyân bi-nihayedir. Hele eski Rus muharebesinde neler, neler olmuş idi. Casusluk, malumat almak bol bol icra edilip durdu. Sonraki muharebelerde anın aynı idi...”

“Bu kadar nazik, bu kadar mühim, hatta din ve devlet için hayat ve memat meselesi addolunacak mertebede şayan-ı dikkat bir zamanda yapılacak en hafif kayıtsızlık bile afv edilmez hatalardan maduddur. Hususiyile seferberlik vesilesiyle yazdığımız makalelerde de söylemiş idik ki, memleketimizde bulunan bir kısım halkın ahval-i ruhiye ve temayülât-ı tabibiyesi, yine memleketimizin selameti namına muzır bazı ahvalin hüdis-u vukuuna pek müsaiddir. Bu nokta hakkında fazla izahatdan terki ederek diyebiliriz ki bu devre hepimizin gözlerini dört açmasını icab ettirecek bir zamandır. Binaenaleyh dostumuzu, düşmanımızı tanımak ve gaye-i amalimize muhalif ahvali arzû edenlerin harekât ve teşebbüsâtına katiyen meydan vermemek için müttehid ve yekvücut olarak çalışmalıyız. Aynı zamanda hükümet dünkü Takvim-i Vakayi’de bir kanun-ı muvakkat neşr etti. Esrâr-ı askeriyeyi ifşa, casusluk ve hıyanet-ı harbiye hakkında askeri ceza kanununa mübheyz olarak yapılan bu muvakkat kanunun da vücuduna ne kadar ihtiyacımız olduğu derhal tezahür eder. Eminiz ki bu muvakkat kanunu bazıları fevkalade bir dikkatle okuyarak derin derin düşünmeye mecbur olacaklardır.

“Yine hükümet-i askeriyenin bir mühim kararı daha var ki bu da ciddeten elzem ve o nisbette mühimdir. Bu mühim ve kat’i kararın, ba-husus Beyoğlu mebhâfil-i malumesinde havadis icad etmekle me’lûf olanlar üzerinde ne

derin bir tesir hasıl edeceği varest-i beyandır. Bu memlekete hususî menfaatlerinden başka hiç irtibatı olmayanların mutlaka bizî mahrum bir vaziyetde görmek hırs ve arzusuyla çıkardıkları yalan rivayetler sade dil ahalimiz üzerinde fena bir tesir hasıl edebiliyor. Her halde böyle bir zamanda dedikoduların önünü almak ve selahiyeti haricinde söz söylemek isteyenlere haddini tanıtmak için bundan münasib bir tedbir olamaz.

“Dün Posta ve Telgraf Nezareti’nden gazetelere vaki’ olan bir tebliğde hal ve zamana göre pek muhtaç olduğumuz tedbirden birini ihtiva ediyor. Baş Kumandanlık Vekalet-i Celilesi’nden vaki’ emr ve işar üzerine Posta ve Telgraf Nezareti ahaliye mektubların açık olarak verilmesini, gerek mektub, gerek telgrafnamelerin yalnız Türkçe, Arabça, Fransızca ve Almanca yazılmasını ihtar ediyor. Ve bunlardan gayri lisanlarla yazılmış ve açık bırakılmamış mektuplarla telgrafların kabul edilmeyeceğini haber veriyor...”¹⁹.

9 Kasım 1914 tarihli Genel Karargâh kaynaklı bildiride Türk ordusunun kaybettiği mevzileri geri almak için taarruza geçtiği ve Rus ordusunu püskürttüğü kamuoyuna duyuruldu. Habere göre; Kafkasya Cephesi’nde iki günden beri devam eden muharebede Ruslar mağlup olmuşlardır. Türk süvarileri Kağızman üzerinden düşmana hücum ederken Rus ordusunun merkezine taarruz eden esas birlikler iki gün içinde düşmanı yenilgiye uğratarak eski mevzilerini tekrar ele geçirmişti²⁰.

Üç gün sonraki resmi bildiride ise Türk taarruzunun devam ettiği ve Rus ordusunun ikinci mevzilerinin de ele geçirilmek üzere olduğu ifade ediliyordu. Taarruzla birlikte bir çok esir alındı. Esir ve firarilerin ifadelerine yer verilen bildiride Rusların manen fevkalade kötü bir halde olduğu iddia edildi²¹.

İkdam ve Sabah gazeteleri 13 Kasım’da Kafkas Cephesi’yle ilgili olarak geniş bir resmi bildiri yayınladılar. Türk ordusunun dün sabah başlattığı taarruzun başarılı

¹⁹ İKDAM, 23 Teşrin-i evvel 1330/ 5 Kasım 1914, Nr:6361.

²⁰ İKDAM, 27 Teşrin-i evvel 1330/ 9 Kasım 1914, Nr:6365.

²¹ Bu tarihten itibaren gazetelerde esirlerle ilgili haberlere sıkça yer verilmeye başlandı. Yazılarda esirlerin hangi muharebede ele geçirildiği ve hangi birliğe mensup olduğuna dair bilgilere yer verilecekti. Bundan amaç halkın orduya olan güvenini artırmak ve Rus ordusunun başarılardan medet uman gayri müslim unsurların aleyhte herhangi bir harekete kalkışmalarını önlemektir (İKDAM, 30 Teşrin-i evvel 1330/ 12 Kasım 1914, Nr:6368).

olduğu vurgulanan bildiride Rusların ikinci mevzilerini terke mecbur kaldıkları, geri çekilen düşman birliklerinin takip edildiği belirtildi. Haberin devamında cephede yaşanan gelişmeler kronolojik olarak veriliyordu:

“Ruslar donanmamız hakkında icrasına tasaddi eyledikleri baskının bir aynını da kara hududumuzda yapmak isteyerek fi 19 Teşrin-i Evvelde ilan-ı harb etmeksizin 5 kol ile Kafkasya’dan hududu geçtiler. Böyle bir hareketin ancak bir müddet evvel tasmiim ve ihzar eylemek şartıyla tasaddi edilebileceği şüphesizdir. Ve düşmanlarımızın icra eylediği bu harekete ne kadar evvel hazırlanmış olduğu aşikardır. Hudut kıtaatımız düşmanın bu tasmiim tasaddine rağmen kendilerine verilmiş olan evamir ve talimatı tatbik ve ifa eylediler.

“Evvela düşmana şiddetli darbeler vurarak ağır ağır geri çekildiler ve Ruslara bir çok telefât verdirdiler. Bu suretle vakit kazanarak gerideki katalarımızın tertibat-ı lazimeyi almasını temin ettiler. İleri kıtaatımızın mukavemetleri karşısında düşman bütün kuvvetleriyle toplanarak ancak bududu tecavüzden 4 gün sonra kolbaşı ile Köprü köy civarına gelebildi. Köprü köy’de Kazak süvarilerinin bir taarruzu süvari fırkalarımızdan biri tarafından tard edildi.

“23, 24 Teşrin-i evvelde düşman taarruzu tevkif eyledi ve siper kazmaya başladı. Süvarimiz Baba muharebeleriyle düşmanın ilerlemesine mani oldu. Bu sırada yetişen kıtaatımız düşmana taarruz için lazım gelen tertibatı ittihaz etti.

“Fi 25 Teşrin-i evvelde kıtaatımız taarruza geçti. Düşman Köprü köy’ün garbında ihzar eylediği kuvvetli bir mevziide mukavemete başladı. Taarruzumuz fi 26 Teşrin-i evvelde devam etti.

“Fi 26 Teşrin-i evvel öğleden sonra askerlerimiz düşmanın avcı siperlerine girdiler ve düşman mevziini işgal ettiler. Bu mevzi 4 piyade alayı bir topçu alayı ve bir süvari fırkası tarafından müdafaa edilmekte idi. Buradan çekilen düşman Köprü köy civarında daha şiddetli diğer bir mevzi işgal eyledi. Ve burada düşmana kuvva-i imdadiye gelmeye başladı.

“27 Teşrin-i evvelde bir Rus fırkasıyla bütün I. Kafkas Kolordusu karşımızda idi. Düşmanın mevziinin cephesi 15 kilometre istidadında ve cenubda Aras nehrine şimalde gayet sarıp silsile-i cebele müstenid idi. Bütün

mevzii üzerinde tahkimat yapılmış idi. Düşmanın sol cenahı gerisinde kuvvetli bir ihtiyatı var idi.

"28 Teşrin-i evvelde kutaatımız taarruza başlamak için lazım gelen harekâtı icra ve 29 Teşrin-i evvel sabahı düşman mevziine umûmî bir taarruza iktidar olundu.

"Kanlı bir muharebeden sonra öğlene doğru kutaatımız düşman mevziinin nukat-ı istinadiyesinden birini teşkil eden Köprü köyü süngü muharebesiyle zabt etti. Gecenin hülulünde düşman mevziinin dörtte üçü zabt edilmiş idi. Gece en son nokta-i istinad olan köprü şarkındaki 1905 rakımlı tepe süngü ile zabt olundu.

"30 Teşrin-i evvelde galebe-i neticeye varıldı ve bütün düşman mevzii zabt olundu. Bütün bir Rus kolordusu firar eyledi. Yılmaz ve yorulmaz kutaatımız düşmanı takibe başladı. Düşman kısm-ı külliyesinin bu hezimetini üzerine Tortum ve Karakilise önlerinde tevkiif edilmiş olan zayıf düşman kutaatının da tardı muhakkaktır"²².

Düşmanın Köprüköyü ve Azap önlerinde yenilgiye uğratılması²³, Balkan Savaşları göz önüne alındığında ordunun sevk ve idaresinde önemli ilerlemeler sağlandığını gösteriyordu²⁴.

Rusların yenilgisi basında son derece olumlu bir hava yarattı. 16 Kasım Sabah ve 19 Kasım İkdâm gazetesini büyük oranda Rus mücadelesini konu alan yazılara yer verdiler. Gazetelerde, odak noktasında resmi bildirin yer aldığı ve halkın moralini yükseltecek haberler ağırlıktaydı. Türk ileri harekâtı Sabah'ta "**Batum'a Doğru**"²⁵, İkdâm'da "**Şiddetli Bir Muharebe-Rusların Mağlubiyeti**" başlığıyla duyurulurken Çoruh Vadisi'nde ilerleyen birliklerin Rize Sancağı yönünden Rusya içerisine girdikleri, şiddetli bir muharebenin ardından Ruslara ağır kayıplar verdirdikleri ve yüz esir ile iki cebel topunu ele geçirdikleri belirtiliyordu. İkdâm'da "**Erzurum'da**

²² İKDAM, 31 Teşrin-i evvel 1330/ 13 Kasım 1914, Nr: 6369; SABAH, 31 Teşrin-i evvel 1330/ 13 Kasım 1914, Nr: 9036.

²³ Kemal ARI, Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi, Ankara 1997, s.67, 76; Köprüköy ve Azap Muharebeleri hakkında geniş bilgi için bkz: Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Kafkas Cephesi 3 ncü Ordu Harekâtı, I, (Genelkurmay Başkanlığı Yayını) Ankara 1993, s.122-347.

²⁴ Liman Von SANDERS, Türkiye'de 5 Yıl, İstanbul 1968, s.55.

²⁵ SABAH, 3 Teşrin-i sani 1330/ 16 Kasım 1914, Nr: 9039.

Rus Esirleri” başlığıyla çıkan ikinci haberde ise, Köprü köyü muharebesinin ardından çok miktarda makineli tüfek, donanım, erzak ve esirin ele geçirilerek Erzurum’a getirildiği, bu arada Erzurumluların büyük gruplar halinde şehrin dışında toplanarak kahraman askerleri dualarla karşıladıkları ve bu manzaranın ordunun moralini yükselttiği yazılıyordu²⁶.

Ahmet Cevdet Bey **“İlk Muvaffakiyetler”** başlıklı baş makalesinde ordunun başarısını konu etti. Yazara göre; Köprüköy önemli bir stratejik merkezdir. Köprüköy muharebesinin lehte sonuçlanmasıyla cephede üstünlük Osmanlı Devleti’nin eline geçmiştir. Rus ordusunun yenilmesinde topçu birlikleri önemli bir rol oynamıştır. Esir Rus askerleri bile ifadelerinde Türk topçusunun başarısını takdir etmişlerdir. Askeri başarılar Türk ordusunun cihat emrini hakkıyla yerine getirmek için büyük fedakarlıklara katlanacağını ispat etmiştir²⁷.

“Yeni Mukadderatımıza Doğru” adlı baş makalede ise Köprü köyü ile başlayan süreçte elde edilen başarıların Osmanlı Devleti’ni savaş sonrası düzenin oluşturulmasında sözü geçen bir devlet haline getireceği iddia edilerek herkesin buna göre azim ve kararlılık içinde hareket etmesi isteniyordu²⁸.

Sabah gazetesi 23 Kasım 1914’te Türk ordusunun Rusları yenerek Çoruh nehrinin doğusuna çekilmelerine neden olduğunu ve bu muharebe sonunda Artvin’in ele geçirildiğini müjdeliyordu. Aynı gazetenin **“Artvin Kalesi ve Çürük Su”** başlıklı yazıda ise Artvin’in ele geçirilişinin askerî önemi ve olası sonuçları üzerinde duruluyordu.

Zira Artvin kalesi Rusya’nın Güney Kafkasya bölgesinin en önemli askeri mevkilerinden biri durumundaydı. Bundan dolayıdır ki, Rusya’nın savunma hattının Kağızman ve Batum’la beraber üçüncü noktasını meydana getiriyordu. Erzurum’a sadece 120 kilometre mesafede olan Artvin, müstahkem bir mevki olduğu halde Rusların Osmanlı kuvvetleri karşısında tutunamaması Moskofların manevi kuvvetlerinin zayıf olduğunu göstermektedir. Rusların tamamen Çürük Suyun kuzeyine çekilmesiyle güneyde Artvin kalesi dahil olduğu bütün arazi Osmanlı kuvvetlerinin kontrolüne girmiştir. Ruslar Çürük Suyun kuzeyinde bir savunma hattı oluşturmaya

²⁶ İKDAM, 6 Teşrin-i sani 1330/ 19 Kasım 1914, Nr: 6375.

²⁷ İKDAM, 6 Teşrin-i sani 1330/ 19 Kasım 1914, Nr: 6375.

²⁸ SABAH, 4 Teşrin-i sani 1330/ 17 Kasım 1914, Nr: 9040.

çalışmalar dahi Artvin kalesinin düşmesinden sonra bölgede tutunmaları çok zor görülmektedir²⁹.

Kasım ayının sonlarına gelindiğinde Köprüköy hattındaki Türk birlikleri mevzülerini sağlamlaştırmaya devam ederken, Çoruh Vadisi'ndeki harekâtın hızı yavaş yavaş azalmaya başladı. 28 Kasım 1914 tarihli Genel Karargâh raporu doğrultusunda İkdâm'da “**Ordumuz Acara Mıntıkasına Girdi**” ve Sabah'ta “**Çoruh Vadisinde-Batum'a 10 Kilometre**” başlıklı yazılarda cephe hakkında şu gelişmelere yer veriyordu: Batum yönünde ilerlemekte olan Osmanlı kuvvetleri şehrin on kilometre güneydoğusunda bulunan Acara mıntıkasına girmişlerdir. Adı geçen bölgede Rusların Osmanlı kuvvetlerini yarma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Rus makamları cephede arka arkaya aldıkları yenilgileri gizlemek ve heyecana kapılan kamuoyunu yatıştırmak amacıyla bir takım yalan haberler yaymaya başlamışlardır. Kafkasya hududundaki Osmanlı kuvvetleri sözde mağlup edilerek Erzurum'a geri çekilmeye zorlanmışlardır. Gerçekte ise Köprüköy'ü Muharebesi'nden bu yana Rus ordusu kırk kilometre geri çekilmişlerdir³⁰.

Türk ordusunun başarıları Rusları Kafkasya'da zor duruma düşürmekteydi. Rus yönetimi yenilgilerin acısını bölge Türklerinden ve Müslümanlarından çıkarmaya başladı. 2 Aralık 1914 tarihli Sabah'ta “**Kafkasya'da Mezalim**” başlıklı haber Rus mezalimini konu etmişti. Habere göre; Kafkasya Genel Valisi savaş ilanıyla birlikte Müslümanların son derece sıkı bir şekilde gözaltında tutulmalarını emretmiştir. Osmanlı tebaası hakkında ise şiddetli bir takibat uygulanmaktaydı. Rus memurları bu emre dayanarak eşkiya çetelerini geri bırakacak derecede zulme ve Müslümanların mallarını yağmaya başlamışlardır. Müslüman eşraftan otuz kadarı mallarını Ruslara vermek yerine tahrip ettikleri için Rus makamları tarafından idam edilmişlerdir³¹.

5 Aralıkta Sabah gazetesi Ardahan ve Acara bölgelerinde yeni zaferlerin kazanıldığını ve Rusların firar tarzında şeklinde geri çekildiklerini yazmaktaydı. “**Vaziyet-i Harbiye**” adlı haberde; Osmanlı kuvvetlerinin kuzey yönünde Batum'a ve doğu yönünde Ardahan'a doğru yaklaştıkları, bu esnada meydana gelen muharebede

²⁹ SABAH, 10 Teşrin-i sani 1330/ 23 Kasım 1914, Nr: 9046.

³⁰ İKDAM, 16 Teşrin-i sani 1330/ 29 Kasım 1914, Nr: 6385; SABAH, 16 Teşrin-i sani 1330/ 29 Kasım 1914, Nr: 9052.

³¹ SABAH, 19 Teşrin-i sani 1330/ 2 Aralık 1914, Nr: 9055.

Rusların yenilerek düzensiz bir şekilde Ardahan'a doğru çekildikleri, bu muharebe sonucunda çok sayıda silah ve mühimmatın ele geçirildiği bildiriliyordu³².

Türk taarruzunun Acara'ya ulaşması Kafkasya'daki Türk ahalinin kurtuluş ümitlerini kuvvetlendirdiği bir gerçektir. Ahali kurtuluşu çabuklaştırmak için Türk ordusuna imkanları ölçüsünde yardımda bulunmaya başladı. İkdam, "Osmanlı Ordusu ve Kafkasyalılar" başlıklı yazıda yabancı bir gazeteye dayanarak Türk ahalinin erzak, mühimmat, nakliyat ve haberleşme gibi hususlarda Osmanlı ordusuna değerli hizmetlerde bulunduğunu yazıyordu³³.

8 Aralıkta İkdam'da "Osmanlı Ordusu Batum Önünde" başlığıyla çıkan yazıda Türk kuvvetlerinin Batum'un yirmi kilometre doğusundaki bölgeyi işgal ile Batum şehrine elektrik sağlayan müesseseleri tahrip ettiği ve çatışmaların sonucunda birkaç Rus'u esir aldığı Türk kamuoyuna duyuruldu³⁴.

Son rapor, Türk ordusunun her ne kadar küçük çaplı muharebeleri kazansa dahi 10 gün önceki hattan daha ileriye gidemediğini ne Batum'a ne de Ardahan'a girebildiğini göstermektedir. Mevsimin çetinleşmesine bağlı olarak harekâtın kısa süre içinde durması ve dolayısıyla tarafların Kasım ayının başındaki gibi mevzi savaşlarına geri dönmesi muhtemel gözüküyordu. Kafkas Cephesi'ndeki durgunluk gazetelerin gözünden kaçmıyor olsa gerek Osmanlı Genelkurmayı'nın (daha doğrusu Enver Paşa'nın) yeni taarruz planı hazırladığı günlerde dikkatleri Avrupa cephelerine çekerek Rusların, Alman ve Avusturya orduları karşısında ağır yenilgiler alacaklarını iddia eden propaganda ağırlıklı yazı ve haberler basında yer almaya başladı³⁵. Bu dönemde dikkati çeken bir başka hususta Rus kaynaklı haberlerin sık sık tezkip edilmesiydi³⁶. Fakat şunu ifade etmekte fayda vardır ki Türk gazeteleri, bir gün gelip Ruslara kesin darbenin vurulacağına inanıyorlardı. Bunun ne zaman gerçekleşeceği bilinmese de azim ve kararlılığın canlı tutulmasına gayret ediyorlardı. 25 Aralık 1914'te Sabah gazetesinde yer

³² SABAH, 22 Teşrin-i sani 1330/ 5 Aralık 1914, Nr: 9058.

³³ İKDAM, 26 Teşrin-i sani 1330/ 9 Aralık 1914, Nr: 6395.

³⁴ İKDAM, 24 Teşrin-i sani 1330/ 7 Aralık 1914, Nr: 6393.

³⁵ Bkz: "Ruslara Müthiş Darbeler" adlı başmakale (İKDAM, 25 Teşrin-i sani 1330/ 8 Aralık 1914, Nr: 6394); "Rusların Beli Bükülürken" adlı başmakale (İKDAM, 26 Teşrin-i sani 1330/ 9 Aralık 1914, Nr: 6395); "Tarih-i Harbin Kaydetmediği Bir Muharebe", "Şark Muharebatı Neticelendi", "Karpatlar'da Rusların Umûmî Ricatı" başlıklı haberler (İKDAM, 6 Kanun-ı evvel 1330/ 19 Aralık 1914, Nr: 6405).

³⁶ Bkz: "Batum Bombardımanı- Osmanlı Hakimiyet-i Bahriyesi" başlıklı yazı (İKDAM, 4 Kanun-ı evvel 1330/ 17 Aralık 1914, Nr: 7403).

alan “Sonuna Kadar” başlıklı makalede bu inanç dile getiriliyordu. Makaleye göre; girişilen her muharebenin sonucunda yüzlerce ve hatta binlerce esir alınması Osmanlı kuvvetlerinin Ruslar karşısında şüphe götürmez bir üstünlük kurduklarını ispat etmektedir. Zafer haberlerinin gittikçe daha büyük bir hal almasını mevsim şartlarının yanı sıra geniş ölçekli askerî harekât yapılmasını engelleyen arazi yapısı izin vermemektedir. Buna karşın bu şartlarda Osmanlı kuvvetlerinin elde ettiği başarılar fevkalade önemlidir. Allah'ın da yardımıyla yakında Batum cihetinde ve Azerbaycan hududunda yeni zaferlere ulaşılacağına şüphe yoktur³⁷.

Köprüköyü zaferinin yanı sıra Çoruh Vadisi'nde ilerlenmesine rağmen Rus ordusunun tamamen yok edilememesi Osmanlı Genelkurmayı ile Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın tepkisine neden oluyordu. Enver Paşa'ya göre Köprüköyü Muharebesi'nin ardından Çoruh Vadisi'nde elde edilen, fakat devamı getirilemeyen askerî başarılar iyi bir komuta heyeti ve planla daha da artırabilirdi. Çünkü Rus ordusu tahmin edilenin ötesinde zayıftı. İki kolorduyla (9. ve 10. Kolordular) Sarıkamış üzerine yapılacak bir çevirme harekâtıyla Rus kuvvetleri yok edilebilir, Kars-Tiflis yolu açılabilirdi. Plana bazı üst düzey Türk subaylar itiraz ederken Alman subayları Wangenheim'in etkisiyle karşı çıkmadılar³⁸.

Enver Paşa, planı bizzat uygulamak için 6 Aralık 1914'te Türk ve Alman subaylarından oluşan kurmay heyetiyle Trabzon'a, oradan da Erzurum'a gelerek Hasan İzzet Paşa'dan komutayı devraldı³⁹. Bununla yetinmeyerek III. Ordu Kurmay Başkanı Yarbay Guze'nin yerine Albay Bronsart von Schellendorf'u, 9. Kolordu Komutanı

³⁷ SABAH, 12 Kanun-ı evvel 1330/ 25 Aralık 1914, Nr: 9078.

³⁸ Liman Von Sanders Paşa, harekâtı imkansız olmasa da çok güç bulmaktaydı ve bu düşüncesini Enver Paşa'ya iletmişti. Buna karşın Alman büyükelçisi Wangenheim, Alman subaylarını uyarılarak plana mesafeli durulmasını istedi: “Arkadaşça fakat ihtiyatlı davranmak ve bütün mesuliyeti Türk Genelkurmayı'na ve bilhassa Enver Paşa'ya yüklenmelidir” Wangenheim'e göre sonuç ne olursa olsun, Pan-Turan ordusu (III. Ordu) tamamen yenilse bile, Alman çıkarları bundan zarar görmeyecekti. Diğer taraftan Türklerin başarıları, Rusları güç duruma düşürebilecek ve asıl Rus-Alman cephesindeki kuvvetler Kafkasya'ya çekilebilecekti (W.E.D. ALLEN- Paul MURATOFF, 1828-1921 Türk-Kafkas Sınırlarındaki Harplerin Tarihi, Ankara 1966, s.234).

³⁹ W.E.D. ALLEN- Paul MURATOFF, 1828-1921 Türk-Kafkas Sınırlarındaki Harplerin Tarihi, s.235.

Ahmet Fevzi Paşa'nın yerine İhsan Paşa'yı, 10. Kolordu Komutanı Ziya Paşa'nın yerine de Albay Hafız Hakkı Bey'i atadı⁴⁰.

Sarıkamış Harekâtı, Enver Paşa'nın emriyle 22 Aralık 1914'de büyük bir gizlilik içerisinde başlatıldı. Bu tarihten itibaren resmi bildirimler öncekilerin aksine kısa ve sade ifadeler içermeye başladı. Harekâtın başlamasından bir gün sonra İkdâm'da çıkan resmi bildiri (22 Aralık tarihli) Kafkasya'daki Türk ordusunun Köprüköyü'nün otuz kilometre doğusunda bulunan Alagöz hattından genel bir taarruz başlattığı, düşmanın uğradığı baskından dolayı büyük kayıplar ve esirler bırakarak geri çekildiği belirtiliyordu⁴¹.

Resmi bildiriye rağmen başmakale daha etkili bir üslupla kaleme alınmıştı. "Kafkasya'da Çar" adını taşıyan makalede Türk taarruzu ile Rus Çarı'nın Güney Kafkasya'ya gelişi arasında yakın bir bağ kurularak, Çar'ın seyahatinin hem tebaa hem de Rus orduları üzerinde istenen etkiyi yaratmadığı, aksine Türklere ve Müslümanlara karşı bir tutuklama furçası başlatıldığı, buna neden olarak da Rus makamlarının Türk taarruzunun etkisiyle Kafkasya'da bir ayaklanmanın çıkmasından korkmaları gösterildi. Çar'ın yayımladığı beyannamede Kafkasyalıların sadakatlerini Türk-Rus savaşında ispat edeceklerinden emin olduğu tarzındaki ifadesi "İsyan" tehlikesinin bilinç altında yer edindiğini gösteriyordu. Yazara göre isyanı besleyen hususlardan biri de Cihad-ı Ekber'in ilanıydı ve isyan ihtimali Güney Kafkasya'nın yanı sıra Rusya'nın diğer yerlerinde de kuvvetliydi:

"Bir cihad ilan olunduktan sonra bütün dünya yüzündeki Müslümanların hususiyile Rusya'da bulunan dindarlarımızın Rusları behemehal düşman tanıyarak onlara karşı ellerinden geldiği mertebede eser-i 'adâvet göstermeğe çalışacaklarından kat'iyen eminiz. Rusya'nın buna karşı ittihaz edecekleri bütün tedbirler semeradar olamaz.

"İşte Kafkasya'da bunun asar ve ilanı pek şayan-ı dikkat surette görülmeye başladı. Çarın Kafkasya abalisinin sadakatinden bahsetmesi kadar gülünç bir şey tasavvur edilemez. Her halde mevsubiyetten hiç şüphe edilmeyecek malumata göre Kafkasyahlılar şöyle dursun asıl Ruslar arasında bile dehşetli bir

⁴⁰ İsmet GÖRGÜLÜ, On Yıllık Harbin Kadrosu, Ankara 1993, s.107-108.

⁴¹ İKDAM, 10 Kanun-ı evvel 1330/ 23 Aralık 1914, Nr: 6409.

adem-i hoşnudiyet hüküm-ferma olmakta ve hükümet ahaliyi sükûne davet için pek büyük meşgulata tesadüf etmektedir.

'Rusların uğradıkları her mağlubiyet Rusya'nın bir çok aksamında ihtilal asarı meşhud olmasına sebebiyet vermektedir. Hükümet mağlubiyetleri ne kadar gizlemiş ve bunları te'vil için ne kadar yalan tebliğler neşretmiş olsa yine ahali günler geçtikçe akibeti hissetmektedir. Hususiyte Darülfünûn talebesi ile amele takımı arasında hoşnutsuzluk asarı pek ziyadedir.

'Bazı rivayetlere göre hükümet son günlerde Çarın nerede bulunduğunu gizlemektedir. Artık Ruslar böyle olursa Kafkasya abalisinde Rusya'ya karşı sadakati mi tahayyül edebilir?

'Biz Kafkasya'da muzaffer Osmanlı ordularının vüruduna nasıl intizar edildiğini pek iyi biliyoruz. Sabır ve sükûn ile muvaffakiyetten katiyen emin olmak suretiyle andığımız azm-i pervarane seciyyane hatvelerin bizi nereye sevk edeceğini görüyoruz. Bir gün dindaşlarımız esaret boyunduruğundan tablis etmek ümidiyle feda-i can edercesine gayret gösteriyoruz. Osmanlı ordularının faaliyetini, Çarın beyannameesindeki sözleri bil-fül isbat edecek bir mahiyettedir...'⁴².

Türk taarruzu Mebusan Meclisi'nin gündemine de taşındı. Söz alan mebuslar 1877-1878 Türk-Rus Savaşı'nın kayıplarının ortadan kaldırılacağı yönünde fikirlerini beyan ettiler⁴³. 25 Aralık 1914'de "Asar-ı Şecaat ve Hamiyet" başlığıyla İkdam gazetesinde çıkan baş makalede Mebusan Meclisi'ndeki görüşmeye uzunca yer ayrıldıktan sonra, coğrafî ve mevsim şartlarının olumsuzluğuna rağmen elde edilmekte olan başarıların resmi bildirilere sığmayacak derecede büyük olduğu iddia edildi:

'Kafkasya Cephesi'nde cereyan eden muharebatın sahnesi, kahraman mütteliklerimiz de taht-ı tasdikindedir ki dünyanın en güç, en sarp, en takat-

⁴² İKDAM, 10 Kanun-ı evvel 1330/ 23 Aralık 1914, Nr: 6409.

⁴³ Görüşmenin yapıldığı sırada Türk ordusu İd ve Oltu mevkiileri arasında kesin bir zafer kazandığı, muharebeye devam edildiği, devamlı surette yeni başarılar elde edildiği, şimdye kadar altı topun ele geçirildiği ve içlerinde biri albay olmak üzere binden fazla esir alındığı 24 Aralık 1914 tarihli resmi bildiriye dayanılarak okuyuculara duyuruluyordu (İKDAM, 12 Kanun-ı evvel 1330/ 25 Aralık 1914, Nr:6411).

fersa vaziyet-i coğrafyası muharebat için gayr-i müsait yerlerden biridir. Dağlık, taşlık, kayalıktır. Aralarında müthiş uçurumlar vardır. Bir tepe zabt edilince diğeri ondan daha irtifalı ve evvelkine hakim bulunduğu için onu da zabt edebilmek evvelkinden ziyade güçleşir. Bu dağlar ve tepeler aşılıncaya kadar müşkilat tevali edecektir. Buna bir de şedaid-i havaiyeyi zam etmeli. Müthiş bir soğuk her taraf donmuş.

“Halbuki düşman için bu müşkilatın hiç biri varid değildir. Çünkü onlar evvelce bu mevzülere yerleşmişler. Hakim tepeler hep onların elindedir. Bundan başka onlar iklim ve şedaid havaiye ile evvelden beri melufdur. Böyle olduğu halde kıtaatımız harikalar ibraz ederek müthiş düşmanın elinden en mühim, ve sevkülceys nokta-i nazarıdan gayet kıymetli mevzileri ve mevkileri zabı ve istirdada muvafık oluyor. Nitekim İd ve Oltu mevkileri arasında kati bir muzafferiyet kazanmıştır. Muharebe tamamen lehimize olarak devam etmektedir. Düşmanlardan külli miktarda üsera ve ganaim-i harbiye alınmıştır.

“Kafkasya cephe-i harbinde ibraz olunan bu muzafferiyeti, gayet parlak muvaffakiyetlerin takib edeceğine hiç şüphemiz yoktur. Karargâh-ı Umûmî'nin tebliğlerinde bu güne kadar (kat'i muzafferiyet) tabiri görülmedi. Şayan-ı tebcil bir tevâzu' ve ciddiyetle yazılan bu tebliğlerde hakikat zîre kadar tazvir olunmayarak, hatta badi-i müserret olacak muvaffakiyetler bile gayet sade ve lisan-ı resmîyeye yakışacak bir tarzda beyan edilmekte idi. Bu defa (kat'i muzafferiyet) tabirinin istimali için ibraz olunan muvaffakiyetin ne kadar azim olduğu anlaşılıyor. Memleketimizde düşmanlık veya bedbinlik hisleriyle yalan yanlış rivayetler neşr edenlerin sözlerine fîrfına olanlar ya ahmak, ya vicdansız derler. Biz en saf bir iman ve itikad ile hakiki bir emniyet ve vicdan ile Osmanlıların temadi-i muzafferiyatından ümid varız. Her geçen gün bu sözün bir hakikat bir hakikat olduğunu isbata medar olacaktır”⁴⁴.

Cephede büyük bir mücadele verilirken, cephe gerisinde de propaganda çalışmaları aralıksız devam ediyordu. “Anadolu’ya Bir Nazar” başlığıyla çıkan yazıda Türk milletinin Cihad-ı Ekber’e uyararak vatanın savunulması için elinden gelen gayreti sarf ettiği ve bütün olumsuzluklara rağmen düşmana önemli darbeler indirdiğine yer

⁴⁴ İKDAM, 12 Kanun-ı evvel 1330/ 25 Aralık 1914, Nr:6411.

verilirken, 25 Aralık 1914'te Başkomutanlık bildirisi çerçevesinde İd civarında bulunan Rus birliklerinin Türk sınır kuvvetleri tarafından geri atıldığını ve Azab, Kalender, Ardos civarındaki mevkiilerin ele geçirildiği, bazı çevrelerin Rusların resmi bildirimlerine dayanarak Türk kuvvetlerinin yenilgiye uğratıldığı yönündeki iddialarının gerçeği yansıtmadığı vurgulandı. “Kafkasyalı Kardeşlerimizin Şecaati” başlığıyla çıkan bir başka yazıda da benzer temalar işlendi⁴⁵.

İkdam'da bu yazılar yayınlanırken Türk ordusu esas harekât merkezi olan Sarıkamış'ta beklenmeyen ve muharebelerin seyrini derinden etkileyecek olan bir yenilgi aldı⁴⁶. Yenilginin duyulmasının kamuoyunda yaratacağı olumsuz etki göz önüne alınarak Başkomutanlık bildirimlerinde yeni gelişmelere yer verilmezken buna neden olarak ta haberleşmede yaşanan sıkıntılar gösterildi⁴⁷.

Türk ordusu 4 Ocakta geri çekilirken Sabah, 2 Ocak 1915 tarihli resmi bildiriye “Kahraman Ordumuz Cephe-i Asliyesi Olan Kafkasya Hududundan 80-90 Kilometre İleri Yürüdü. Rusların En Mühim Mevkii-i Askeriyesinden “Sarıkamış” da Azim Bir Muvaffakiyet Kazandık. Muzafferiyetimiz Tevâli

⁴⁵ “Asakir-i Osmaniye Artvin'in işgalinden sonra küçük Şavşat kasabasına doğru ilerlemişlerdi. Bu kasaba, Ardahan havalisindeki ahali-i İslamiye'nin kahramanlığına bir numune teşkil edecek bir suret-i harikulade de işgal olunmuştur. Bu hususta bize verilen malumat ber-veche atıdır: Artvin cihetinden tard edilen Rus asakiri müdafaa için Şavşat'ta yeni bir mevziye yerleşmek istemiştir. Bu küçük kasabanın ahali-i Müslümanlardan ibarettir. Salahiyet-i diniyeleri ile maruf olan ahali-i mahalliye asakir-i Osmaniye'nin vüruduna büyük bir tehallik ve heyecan ile intizar etmekte idi. Ahali, Rusların müdafaa hazırladıklarını görünce umûmî bir hareket için el altından istihzarata başladılar. Ahali, aynı zamanda Artvin'de uğradığı hezimetten fevkalade hiddete gelene Rus asakirinin Müslümanlara karşı bir katliam tertib etmelerinden pek ziyade korkmakta idi. Müslümanların cümlesi silahlı oldukları halde yandan Rus mevziine bir hücumda bulundular. Asakir-i Osmaniye tarafından düçar-ı hücum olduğunu zan eden Rus kumandanı bu taarruzdan o derece telaşa düştü ki hakikat-i hali araştırmaya lüzum görmeksizin derhal şehri tahliye eyledi. Kumandan şehir derûnundaki mühimmatı beraberinde nakil edemediğinden ordunun ricatından evvel erzak anbarlarının kaffesini ihrak etti. Rus kumandanı eşraf-ı mahalliyeden hepsinin Osmanlı ordusuyla muhaberede bulduklarını bahane ederek Hacı Zeynel Efendi namında biriyle muteberândan daha bir çoğunu rehin alarak beraberinde götürdü. Kahraman Şavşat ahali-i Rusların ricatından sonra iki gün şehri muhafaza ettiler. Üçüncü gün asakir-i Osmaniye, nihayet Şavşat önlerinde gözükp bütün ahali tarafından harikulade bir sürûr ve şadamatı ile karşılandı” (İKDAM, 13 Kanun-ı evvel 1330/ 26 Aralık 1914, Nr:6412).

⁴⁶ Harekât hakkında geniş bilgi için bkz: Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Kafkas Cephesi 3 ncü Ordu Harekâtı, I, s.381-537.

⁴⁷ İKDAM, 19 Kanun-ı Evvel 1330/ 1 Ocak 1915, Nr: 6418.

Ediyor. Kars ve Tiflis Yolundayız” şeklinde duyuruyordu. “Sarıkaş Muzafferiyeti - 2.400 Esir” başlıklı haberde ise; gerçeklerin aksine ordunun ileri harekâta devam ederek Sarıkamış önünde büyük bir başarı elde ettiği, Ruslardan 2.000’i aşkın esir, 8 top ve 13 makineli tüfenk, ile bunlara ait çok miktarda cephane ve erzağın ele geçirildiği, ayrıca Sarıkamış ile Kars arasında iki askerî trenin zapt olduğu ve Sarıkamış-Kars demiryolu tahrip edildiği, daha kuzeyde harekâtın başarıyla sürdürüldüğü ve sonuçta düşmanın dağınık bir halde geri çekilmekte olduğu iddia ediliyordu⁴⁸.

“Vaziyet-i Askeriye” adını taşıyan yazıda ise Türk halkının zaferlerden dolayı duyduğu memnuniyet ile harekâtın başarıya ulaşacağına duyulan güven dile getiriliyordu:

“Ardahan’ın tekrar liva-i Osmanî altına ilticası dün her tarafta bir şükran uyandırdı. Ardahan ordumuzun müferrerz kıştaatı tarafından zapt edilmiş olduğu için son derece ehemmiyetiyle beraber Kafkasya’da asıl ordunun ilerlemesi gibi umûmî bir tesir icra edememek tabii idi. Halbuki biz bir taraftan o neticenin de hasıl olduğunu kemal-i memnuniyetle istibşar ediyor idik. Evvelce Köprü Köyü’ne kadar ilerlemiş olan Rus askeri -Cenab-ı Hakka çok şükür- hudut haricine atıldıktan sonra kahraman ve fedakar ordumuz Sarıkamış gibi Rusların en mühim mevaki-i askeriyesinden birine kadar ilerlemiş ve orada büyük bir muvaffakiyet kazanmıştır. Sarıkamış, Kafkasya şimendifer hututunun müntehasındadır. Oraya adım atan Osmanlı dilaverleri artık Kars yolu üzerinde bulunuyorlar demektir. Alınan üseranın miktarı ayın on ikisinden (25 Aralık) beri Sarıkamış civarında cereyan eden harbin derecesini ve Rusların uğradığı hezimeleri gösteriyor. Artık her taraftaki muzafferiyetimiz bütün şan ve şerefiyle başlamıştır. Birkaç güne kadar bu tebşiratın daha parlak bir şekle gireceğinden bizî mutememin edecek çok delail mevcuttur. Cenab-ı Hakkın inayeti bizimle beraber olduğunu bu güne kadar zühur eden vaka isbat ediyor. Muvaffakiyetimiz namına bütün millet-i Osmanîye’yi tebrik etmeyi bir vazife addediyoruz”⁴⁹.

⁴⁸ SABAH, 22 Kanun-i Evvel 1330/ 4 Ocak 1915, Nr: 9088.

⁴⁹ SABAH, 22 Kanun-ı evvel 1330/ 4 Ocak 1915, Nr: 9088.

Ocak ayının ortasından itibaren kamuoyunun dikkati diğer cephelere yönlendirilmeye çalışıldı. Gazeteler daha ziyade yabancı gazetelerden yaptıkları alıntılara yer vererek kamuoyunu, Rusların bütün cephelerde zor durumda olduğuna inandırmaya çalıştı. 12 Ocakta “**Ruslar Sıkışmışlar**” başlığıyla kaleme alınan haberde Rusların, Türk taarruzu karşısında Lehistan’daki bazı birliklerini Kafkasya’ya nakletmek zorunda kaldığı vurgulanırken⁵⁰, 13 Ocak 1915 tarihli resmi bildiride Kafkas Cephesi’nden yeni bir haber alınmadığına yer veriliyordu. Fakat aynı tarihte Avrupa cepheleri hakkında fevkalade ayrıntılı bilgilere yer verilmesi ilginç bir tezat meydana getiriyordu⁵¹. Bunlarla birlikte gazetelerde harekâtla ilgili haberlerin yerini tamamen propagandaya yönelik haberler aldı. Başkomutanlık İstihbarat Şubesi’ne dayanılarak “**Kafkasya Vali-i Umûmîsi’nin Beyannamesi**” adıyla duyurulan haberde Rusların fevkalade korkuya kapıldıkları ve hatta Tiflis gibi büyük şehirlerde halkın kuzeye doğru akın akın kaçmakta oldukları, valinin göçü durdurmak için çabaladığı fakat başarılı olamadığı belirtiliyordu⁵².

Büyük hedefler gözetilerek yapılan harekât, III. Ordu’nun büyük kısmının kaybedilmesiyle sonuçlandı. Kayıp o kadar büyüktü ki III. Ordu’nun yeni bir taarruz harekâtı için 1918 yılını beklemesi gerekecekti. Ordunun bundan sonraki görevi cephe hattını tutmak olacaktı⁵³.

İkdam’da “**Rus Taarruz Planı**” adıyla çıkan haberde Rusların bütün cephelerde taarruza hazırlandıkları, buna karşın Türk hazırlığına bir satır dahi olsa yer verilmemesi III. Ordu’nun savunma savaşı verecekleri hususundaki işaretleri kuvvetlendiriyordu⁵⁴. Şubat ayı boyunca yayımlanan resmi bildirimler de bunu ortaya koymaktaydı⁵⁵.

⁵⁰ İKDAM, 30 Kanun-ı evvel 1330/ 12 Ocak 1915, Nr:6428.

⁵¹ İKDAM, 31 Kanun-ı evvel 1330/ 13 Ocak 1915, Nr:6429.

⁵² İKDAM, 2 Kanun-ı sani 1330/ 15 Ocak 1915, Nr: 6431.

⁵³ SABAH, 17 Kanun-ı sani 1330/ 30 Ocak 1915, Nr: 9114.

⁵⁴ İKDAM, 12 Kanun-ı sani 1330/ 25 Ocak 1915, Nr: 6441.

⁵⁵ “Kafkas Cephesi’nde bu günlerde cereyan eden mevzi-i müsademeler kıtaatımızın muvaffakiyetleriyle neticelenmiştir. Artvin de kıtaatımıza taarruz eden bir düşman müfrezesi zayıat-ı azime ile püskürtülmüş ve kıtaatımız tarafından takip esnasında düşmana bir çok levazım bırakılmıştır...” (SABAH, 21 Kanun-ı sani 1330/ 3 Şubat 1915, Nr: 9118.

Kafkas Cephesi'nde Köprü Köy ve Azap Muharebeleri ile elde edilen başarılar Sarıkamış Harekâtı ile taçlandırılmak istenmiş ve böylece Güney Kafkasya'nın Osmanlı ordularına açılması düşünülmüştü. Fakat harekâtın başarısızlığa uğraması Kafkasya'yı ele geçirmeyi bir kenara ittiği gibi, inisiyatifin Rusların eline geçmesine neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında 1916'da Trabzon'dan Van'a kadar bütün bir bölgenin Rus istilasına uğraması Sarıkamış Harekâtı'nın doğal bir sonucuydu.

BİBLİYOGRAFYA

ACAR, Kezban Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimi'ne Kadar Rusya Tarihi, Ankara 2004.

ARI, Kemal, Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi, Ankara 1997, s.67, 76

Arşiv Belgelerine Göre Kafkasya'da ve Anadolu'da Ermeni Mezalimi, I, (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını), Ankara 1995

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Kafkas Cephesi 3 ncü Ordu Harekâtı, I, (Genelkurmay Başkanlığı Yayını) Ankara 1993.

GÖRGÜLÜ, İsmet On Yıllık Harbin Kadrosu, Ankara 1993, s.107-108.

İKDAM

KARABEKİR, Kâzım, Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I, İstanbul 1994.

KARAL, Enver Ziya Osmanlı Tarihi, IX, Ankara 1996

KURAT, Akdes Nimet, Türkiye ve Rusya, Ankara 1990, s.65-91; Enver Ziya KARAL, Osmanlı Tarihi, VIII, Ankara 1983, s.66.

ORTAYLI İlber, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul 2005, s.59-87; Kemal H. KARPAT, Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk, Çev: Recep Boztemur, Ankara 2004, 85-128; Yusuf AKÇURA, Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Devri (18. ve 19. Asırlarda), Ankara 1988.

SABAH

SANDERS, Liman Von Türkiye'de 5 Yıl, İstanbul 1968, s.55.

W.E.D. ALLEN- Paul MURATOFF, 1828-1921 Türk-Kafkas Sınırdaki Harplerin Tarihi, Ankara 1966, s.234).

ÖZET

Ruslar, sıcak denizlere inmek için 18. Yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'ne karşı büyük bir mücadele başlattı. Rus Çarları kendilerine iki yön belirlediler; Balkanlar ve Kafkasya. 19. Yüzyıl, Balkanlarda Rusya destekli etnik devletlerin ortaya çıkışına sahne oldu. Bu gelişme başarı gibi gözükse de Rusya'nın Balkanlar üzerinden Akdeniz'e inmesini engelledi. Aynı yüzyıl içerisinde Rusya, Güney Kafkasya'ya inerek Kars, Ardahan ve Batum'a kadar ilerledi.

20. Yüzyıla girildiğinde Rusya'nın önünde tek bir seçenek kalmıştı; Osmanlı Devleti'ni Kafkas Cephesinde yenerek İskenderun ve Basra Körfezine inmek. Rusya aradığı fırsatı I. Dünya Savaşı'yla yakaladı.

Rus ordusu 1914 Kasımında taarruza geçti. Türk ordusu Köprüköyü ve Azap Muharebeleri ile Rus kuvvetlerini durdurduğu gibi kısmî ilerleme de sağladı. Fakat Aralık 1914'te başlatılan Sarıkamış Harekatı'nın başarısızlıkla sonuçlanması cephedeki dengeyi yeniden Rusya lehine değiştirmiş oldu.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Rusya, I. Dünya Savaşı, Kafkas Cephesi, Sarıkamış Harekatı.

ABSTRACT

THE REPERCUSSIONS IN TURK PRESS OF THE
MILITARY OCCURRENCES WHICH LIVED IN THE
CAUCASUS FRONT IN 1914-1915

Russia began a great struggle against Ottoman Empire since eighteen century in order to reach hot sea. Russian Czais determined two directions by themselves; The Balkans, The Caucasus. 19 th. century was the scene of occurring of the ethnic states supported by Russian in the Balkans. Although this development seemed as a succession. It obstructed the reaching of Russia from the Balkans to the Mediterranean. In the same century Russia reached the South Caucasus and progressed Kars, Ardahan, Batum.

There was only one alternative for Russia, in the beginning of 20 th. century; to overcome Ottoman Empire in the Caucasus front, to reach İskenderun and Persian Gulf.

Russia found the opportunity which was searched by the First World War. Russian army began to attack in November of 1914. As Turk army stopped Russian forces in Köprüköy and Azap battles. They also provided partial progress. But, Sarıkamış Operation, started in December 1914, changed the balance in the front in Russia's favor.

Key Words: Ottoman Empire, Russian, World War I, Caucasian Front, Sarıkamış Operation